

Vrančićev rječnik

Kokorić, Leonarda

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:673400>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-10**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Prijeđiplomski jednopredmetni studij hrvatskoga jezika i književnosti

Leonarda Kokorić
Vrančićev rječnik
Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Silvija Ćurak

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Prijediplomski studij hrvatskog jezika i književnosti

Leonarda Kokorić
Vrančićev rječnik
Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Silvija Ćurak

Znanstveno područje: humanističke znanosti, polje: filologija, grana: kroatistika

Osijek, 2023.

Izjava

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Leonarda Kobonić 0122234391

Ime i prezime studenta, JMBAG

U Osijeku, 17. rujna 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Faust Vrančić.....	7
2.1. Život i prirodoznanstveni rad Fausta Vrančića.....	7
2.2. <i>Machinae Novae</i>	8
3. Vrančićev rječnik	10
4. Zaključak.....	16
5. Literatura	17

Sažetak

U ovom se završnom radu pobliže izlaže prikaz najvažnijeg leksikografskog djela Fausta Vrančića pod izvornim naslovom *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et ungaricae* odnosno, na hrvatski prevedeno *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika, latinskoga, talijanskoga, njemačkoga, dalmatinskoga i ugarskoga*. Taj rječnik je od velike važnosti, prvenstveno za hrvatski narod, ali kao što se može vidjeti iz naslova, njegova važnost seže i na ostale jezike koje je Vrančić smatrao najuglednijima.

Ključne riječi: Faust Vrančić, rječnik, jezik

1. Uvod

Priloženi završni rad obuhvaća prvenstveno podatke o životu i djelima Fausta Vrančića, te također objašnjava enormni značaj njegovih dvaju djela koja su u ovom radu istaknuta, uz najveću pažnju posvećenu njegovu *Rječniku* i sadržaju te strukturi toga *Rječnika*. Vrančić je sastavio čitav novi grafijski sustav. Vrančićev *Rječnik* vrlo je bitan i za hrvatski, ali i mađarski narod te se on smatra prvim tiskanim rječničkim prvijencem i hrvatskog i mađarskog jezika. O Vrančićevoj ambiciji mnogo govori i poznata činjenica o tome kako se on u svoj *Rječnik* potrudio uvrstiti i njemački jezik, iako o njemu nije imao dovoljno znanja i s njime je imao najviše problema u doslovnom prevođenju. Osim *Rječnika*, spomenuto je i djelo *Machinae Novae* koje itekako zaslužuje pozornost i poštovanje, ponajviše zbog činjenice da su se određene Vrančićeve zamisli u budućnosti provele u funkcionalne naprave. Nakon pročitano g završnoga rada čitava slika o ovom izvanrednom čovjeku će vjerojatno biti jasnija, a Faust Vrančić to i zaslužuje zbog uistinu velikoga truda koji je uložio u ono što je radio, zbog toga što je svoj život posvetio napretku i nikada nije zaboravio tko je i odakle potječe.

2. Faust Vrančić

2.1. Život i prirodnoznanstveni rad Fausta Vrančića

Faust Vrančić (1551.-1617.) rodio se u Šibeniku 1551. godine. Te iste godine ga je, još kao dijete, k sebi u Požun uzeo očevo brat Antun Vrančić koji je bio na položaju kraljevskog savjetnika te na visokim crkvenim dužnostima. Ondje je Vrančić stekao početno humanističko obrazovanje koje je bilo dobar temelj za njegovo daljnje obrazovanje. Godine 1568. Faust Vrančić odlazi na studij filozofije i prava u Padovu gdje ostaje vjerojatno do sredine 1572. Iduće godine Vrančićeva života slabo su poznate, ali je vrlo vjerojatno da je tih godina boravio u Italiji. Moguće je da je u Rimu bio u društvu hrvatskih intelektualaca, jer je 1. siječnja 1575. godine primljen u članstvo hrvatske bratovštine Sv. Jeronima. Godine 1579. izabran je za člana te bratovštine, a Šibenčanin Božo Bonifačić je 1583./84. bio njezin kamerlengo¹. U to je vrijeme Bonifačić izradio bakrorez Sv. Jeronima na čijim se uglovima nalaze četiri grba: hrvatski, dalmatinski, slavonski i bosanski. To su grbovi onih hrvatskih pokrajina iz kojih su Hrvati imali pravo na članstvo u bratovštini i sve pogodnosti koje iz toga slijede. Taj je bakrorez, prema Krsti Stošiću, Bonifačić posvetio Faustu Vrančiću, što bi značilo da je i kasnije Vrančić zadržao svoje veze s tom bratovštinom i s Hrvatima u Rimu.

Godine 1579. biskup István Fejérvöy postavio je Vrančića za zapovjednika grada Veszprema i upravitelja svih biskupskih imanja. Možda je već ovdje Vrančić stekao neka tehnička iskustva koja su mogla biti u vezi s njegovom službom. Ipak, Vrančić je tu ostaje kratko, jer 1581. godine prihvaća mjesto tajnika kralja Rudolfa II. u Pragu. Boravak na kraljevskom dvoru bio je Vrančiću veoma poticajan za istraživanje problema prirodnih znanosti i tehnike, jer je kralj Rudolf II. pokazivao veliko zanimanje za prirodne znanosti, ali i za astrologiju i alkemiju. Potaknut razgovorima s mnogim humanistima, Vrančić tada započinje temeljitija proučavanja prirodnih znanosti, matematike i tehnike. Na tehničke probleme mogao ga je poticati i Jacopo de Strada koji se nalazio u Pragu u isto doba kada i Vrančić. Jacopo de Strada bio je graditelj i carski ratni komesar, a oko godine 1580. izradio je brojne crteže raznih mehanizama i strojeva.

Godine 1594. Vrančić napušta tu službu, pa je sve do godine 1598. živio u Dalmaciji i Italiji, posebno u Veneciji. U to je vrijeme bio zaokupljen uspoređivanjem nekoliko jezika, jer je već godine 1595. objavio u Veneciji svoj poznati *Rječnik*. Godine 1598. Rudolf II. ga je imenovao titularnim čanadskim biskupom. Vrančić, međutim, nije mogao nastupiti na tu dužnost jer je

---

¹ naziv za kardinala koji u Katoličkoj Crkvi vrši službu rizničara Kardinalskog zbora

Csanad tada bio pod Turcima, ali obavljao je dužnost kraljeva savjetnika za Mađarsku i Transilvaniju. S obzirom na to da Vrančić nije bio uspješan političar, napustio je dvor 1605. godine i pristupio redu Sv. Paula, tzv. barnabita u Rimu.

2.2. *Machinae Novae*

Povratak u Rim bio je od velike važnosti za Vrančićeva daljnja istraživanja tehničkih problema. Naime, barnabit Giovanni Ambrogio Mazenta, s kojim je Vrančić bio prisni prijatelj, potaknuo ga je na istraživanje konstrukcija strojeva i rješavanje arhitektonskih problema. Kako je Vrančić već od ranije imao sklonosti prema tehnici, taj je poticaj bio vrlo plodonosan. Posebice iz razloga što je preko Mazente upoznao tehničke crteže Leonarda da Vincijsa. Kao rezultat svih tih zanimanja i istraživanja, postupno je nastajalo Vrančićevo djelo *Machinae Novae*.

U djelu *Machinae Novae* Vrančić je pokazao 49 raznih slika velikog formata. Na njima je donio, a u komentarima na latinskom, talijanskom, španjolskom, francuskom i njemačkom jeziku opisao 56 različitih uređaja i tehničkih konstrukcija. Svi ti projekti nisu bili novi, ali su mnogi od njih bili izvorno Vrančićevi i značili su izuzetno veliko obogaćenje tehničkih oblika.

(slika 1. naslovna stranica djela *Machinae Novae*)

Niti Vrančić, niti drugi tadašnji autori sličnih djela, nisu mogli riješiti sve probleme kojima su se bavili. Za rješenje tih problema bila su potrebna fizikalna i tehnička znanja koja su upoznata mnogo kasnije. Za više Vrančićevih projekata trebalo je poznavati teoriju strujanja zraka i vode, za druge pak statička načela i zakone, a do tih se spoznaja došlo tek u 18. stoljeću.

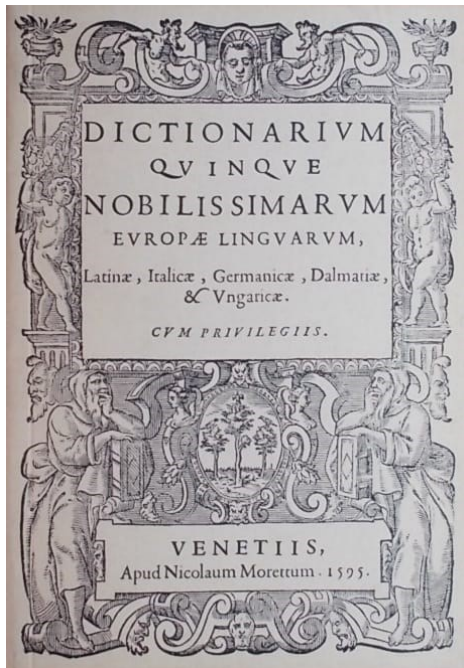
Vrančić, kao i svi drugi autori sličnih djela toga doba, mogao je stoga te tehničke konstrukcije i pronalaskе tumačiti i opisivati samo fenomenološki. (Žarko Dadić u djelu *Machinae Novae*)

Autorica Zrinka Blažević također je prokomentirala u svojem djelu *Faust Vrančić (1551. – 1617.) i intelektualna kultura njegova doba* Faustova postignuća i razumijevanje mehanike: „Takvo je shvaćanje mehanike u cijelosti bilo komplementarno s manirističkim idealom povezivanja tehničke vještine, invencije i ingenioznosti u svrhu iskorištavanja magičnih sila prirode kojim su se, osim Vrančića, vodili i ostali crtači mehaničkih naprava na Rudolfovu dvoru u Pragu poput Jacopa i Octavija Strade. Prema manirističkome je vjerovanju, naime, stroj bio svojevrsna “živa igračka” koja je reproducirala generativnu snagu prirode zbog čega su mu se pridavala čak i divinatorna i proročka značenja.“ (Zrinka Blažević, *Faust Vrančić (1551. – 1617.) i intelektualna kultura njegova doba*)

Vrančić je osim svojih pronalazaka u djelu *Machinae Novae* prikazao i one pronalazke za koje je čuo od prijatelja ili ih je vidio u gradovima u kojima je boravio. Koji su pronalasci Vrančićevi, a koji nisu, može se lako utvrditi prema popisu vlastitih pronalazaka koje je on donio na kraju svog djela, a i prema komentarima uz pojedini projekt, gdje Vrančić često navodi kako je došao do te zamisli. Vrančić u svoje djelo uključuje i druge projekte iz različitih razloga. Htio je da njegovo djelo ima praktičnu vrijednost, ali i da bude svojevrsni priručnik, stoga u djelo uključuje i neke manje poznate projekte drugih konstruktora. Razlog tomu je često bio mnogo važniji i dublji. Iz toga proilazi zaključak da je Vrančić neke od tuđih projekata uključio u svoje djelo kako bi s njegovima činili cjelinu, a ponekad bi to učinio zato što su mu tuđi projekti dali inspiraciju za nove i savršenije naprave. (Žarko Dadić u djelu *Machinae Novae*)

3. Vrančićev rječnik

Rječnik je prema definiciji leksikografsko djelo koje sadržava popis riječi te izraza jednog ili više jezika izabranih, raspoređenih i objašnjenih po određenom načelu te poredanih abecednim ili konceptualnim (tematskim) redosljedom. Potkraj 16. stoljeća Faust Vrančić objavljuje svoj *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et ungaricae* ili na hrvatski prevedeno: *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika, latinskoga, talijanskoga, njemačkoga, dalmatinskoga i ugarskoga* koji izlazi u Veneciji 1595. godine.

(slika 2. naslovna stranica petojezičnog rječnika F. V.)

Naslovna stranica samoga *Rječnika* pisana je na latinskom jeziku. Sadržaj Vrančićeva *Rječnika* je sljedeći: na samome početku stoji posveta Alfonsu Carrilliju, a zatim predgovor i pjesma Hieronymusa Arconatusa. Nakon toga slijedi glavni dio petojezičnoga *Rječnika* posložen u tablice s pet stupaca. Taj glavni dio donosi oko 5470 riječi na svakom od pet jezika (od toga čak tristotinjak u vezi s tehničkim predmetima ili tehnikom). Usto Vrančićev *Rječnik* sadržava i prvi popis hrvatskog nazivlja koje je preuzeto u mađarski jezik. Na samome kraju *Rječnika* Vrančić ispisuje glavne molitve na pet jezika. (Borić: 2017)

U Vrančićevu *Rječniku* ima oko 5800 hrvatskih riječi. Narječna stilizacija samoga *Rječnika* je čakavska, a to pokazuju u *Rječniku* prisutni čakavizmi poput *ča*, *zač*, *prid manom*, *Vazam* (Uskrs), *tuji*, *gljedati*, *črv*, *jazik* i slično. U *Rječniku* se ipak mogu pronaći i elementi ostalih dvaju narječja.

Riječi u *Rječniku* pisane su u nominativnim i infinitivnim oblicima iako je prvobitni natuknički oblik glagola u rukopisu Vrančićeva rječnika bilo 1. lice jednine prezenta (a ne infinitiv) i tek je naknadnom redakcijom otisnuto drugačije.

Za hrvatsku kulturu i znanost Vrančićev *Rječnik* je od velike važnosti jer je to prvi cjeloviti rječnik hrvatskoga jezika te se smatra temeljem hrvatske leksikografije. Također je vrlo važan i u razvoju mađarske leksikografije jer je to prvi veći rječnik mađarskoga jezika. Kako je Vrančić učio mađarski jezik, opazio je da su mnoge hrvatske riječi ušle u mađarski kao posuđenice. To ga je navelo da napravi poseban popis riječi dajući mu naslov *Vocabula dalmatica quae Ungari sibi usurparunt* (Hrvatske riječi što su ih Mađari prisvojili).

hrvatski	mađarski
<i>buha</i>	<i>bolha</i>
<i>golub</i>	<i>galamb</i>
<i>kobila</i>	<i>kabala</i>
<i>lopata</i>	<i>lapat</i>
<i>muka 'brašno'</i>	<i>monka</i>
<i>petak</i>	<i>pentek</i>
<i>rob</i>	<i>rab</i>
<i>szveet (=svet)</i>	<i>szent</i>
<i>srida</i>	<i>szerda</i>

(slika 3. Hrvatske riječi što su ih Mađari prisvojili)

Premda u svom *Rječniku* Vrančić upotrebljava pridjev *Dalmaticae*, u rječničkom materijalu riječi „*Dalmata, Dalmatia, Dalmaticae*“ doslovno se prevode kao „*Harvat, Harvatska zemlja, harvatski*“ što potvrđuje da je Vrančićevo djelo rječnik hrvatskog jezika. Vrančić je smatrao kako je „dalmatinski“ najljepši odnosno najplemenitiji među slavenskim jezicima, posebice među južnoslavenskim jezicima.

Vrančić je također i sastavio sasvim novi grafijski sustav:

Prema tim riječima i prema najčešćim praktički upotrebljavanim grafemima izlazi da je Vrančić već god. 1595. primijenio ovaj grafijski sustav:

a	/a/	f	/f/	m	/m/	t	/t/
b	/b/	g	/g/	n	/n/	u	/u/
cz	/c/	h	/h/	ny	/ń/	v	/v/
cs	/č/	i	/i/	o	/o/	z	/z/
ch	/ć/	y	/j/	p	/p/	x	/ž/
d	/d/	k	/k/	r	/r/	ar	/r/
dy	/đ/	l	/l/	sz ß	/s/		
e	/e/	ly	/l/	ſſ	/š/		

(slika 4. iz djela Josipa Vončine pod nazivom *Vrančićev rječnik*)

Vrančić je grafijski sustav pisao tako da polazi od latinskoga slova (npr. c) te mu u „dalmatinskom” jeziku ustanovljuje različite izgovore (kojima u danom primjeru nalazi grafijske oznake: cz, cs, ch, k):

»acuto sono«	»gravi sono«	»obtusio sono«	»quarto modo«
Cz	Cs	Ch	K
ß ſz	ſſ		
[Z]	x ¹¹³		

(slika 5. iz djela Josipa Vončine pod nazivom *Vrančićev rječnik*)

Josip Vončina u svome djelu *Vrančićev rječnik* piše kako je Vrančić bio poprilično nevješt u njemačkom jeziku i znao je u njemu grubo pogriješiti. Tu tvrdnju Josipa Vončine jasno opravdavaju određeni primjeri iz *Vrančićeva rječnika*.

„On prevodi: 1. lat. *ansa* (tal. *manico*, hrv. *ručica*, mađ. *maroklath*) njemačkom riječi *Handhaben*; 2. lat. *illustris* (tal. *illustre*, hrv. *svital*, mađ. *vilagos*, *fenyes*) njemačkim *Duschsichtig*; 3. lat. *anchora* (tal. *anchora*, hrv. *sidro*, mađ. *vasmacska*) njemačkim *Wasserglas*; itd.“ (Josip Vončina, *Vrančićev rječnik*)

Vrančić u predgovoru svoga *Rječnika* piše o tome kako je prvotno namjeravao uvrstiti samo „dalmatinski“ i mađarski jezik jer su ostali jezici već bili poprilično poznati i uređeni. No, njegovi su ga prijatelji potaknuli na to da *Rječnik* proširi i drugim jezicima, pa je Vrančić sukladno tome dodao latinski, talijanski i njemački. Vrančić je prije predgovora dao u *Rječniku* otisnuti posvetu Alfonsu Carrilliju, uglednom španjolskom isusovcu.

Alfonso Carrillio je nekoliko godina kasnije utjecao na to da se 1599. godine zasnjuje Akademija hrvatskoga jezika u Rimu tako što je preporučio isusovačkom generalu Aquavivi hrvatski jezik kao najprikladniji od slavenskih jezika za poučavanje u isusovačkim kolegijima. Sukladno tome Alfonso Carrillio utjecao je na to da se na akademiji u sklopu Rimskoga kolegija predaje hrvatski jezik. Najvjerojatnije je da hrvatski jezik nikada prije niti poslije toga razdoblja nije uživao takav dignitet kao početkom 17. stoljeća.

Tome je neupitno pridonio i Vrančić svojim *Rječnikom*, ali i ugledom te poznanstvima koje je imao s onodobnom europskom znanstvenom elitom. Vrančićev *Rječnik* koristio je kao jezična građa poznatom isusovcu Bartolu Kašiću za sastavljanje njegova hrvatsko-talijanskoga rječnika. Kasnije je Bartol Kašić, po nalogu Aquavive, za potrebe održavanja nastave hrvatskoga jezika na isusovačkim kolegijima napisao i hrvatsku gramatiku.

U predgovoru *Rječnika* Vrančić piše kako ga je „složio za malo dana“. Time je vjerojatno mislio na sistematizaciju građe koju je prikupio. Marijana Borić piše kako se smatra da je Vrančić za osnovu svoga *Rječnika* vjerojatno uzeo jedan od tada postojećih latinskih rječnika iz kojega je načinio odabir riječi te ih zatim preveo na ostala četiri jezika. Može se pretpostaviti da se Vrančić poslužio drugim izdanjem rječnika leksikografa Ambrogia Calepina, objavljenoga 1564. godine u Veneciji. Taj mu je rječnik bio izvor latinskih riječi, ali Vrančić ih nije doslovce prepisivao. Može se uočiti kako u Vrančićevu *Rječniku* ima manje latinskih riječi nego u Calepinovu, ali je svakako zanimljivo da nema niti jedne riječi koju ne donosi i Calepino. (Borić: 2017)

Mnogi su se leksikografi i znanstvenici koristili Vrančićevim *Rječnikom*. Često su ga upotrebljavali kao model za vlastite, nove rječnike, ali su i vlastita djela sastavljali tako što su preuzimali Vrančićevu rječničku građu. Bernardino Baldi sastavio je mađarsko-talijanski rječnik na temelju Vrančićeva rada nedugo nakon prvog izdanja *Rječnika*. O važnosti Vrančićeva *Rječnika* i utjecaju koji je imao svjedoči i podatak da je još za Vrančićeva života Peter Loderecker, praški benediktinac, preuzeo rječnički materijal *Rječnika* i dodao mu još dva jezika. Ti jezici su bili poljski i češki, a Lodereckerov rječnik objavljen je pod naslovom *Dictionarium septem diversum lingarum, videlicet Latine, italice, Dalmatice, Bohemice, Polonice, Germanice et Ungarice*. (Prag, 1605.)

Također su načinjeni i predgovori na sedam jezika, a u rječniku se može pronaći i šest kazala: mađarsko-latinski i talijansko-latinski. Hieronymus Megiser se također koristio Vrančićevim radom, baš kao i Calepinovim rječnikom pri sastavljanju opsežnoga tezaurusa² s tumačenjima na petnaest jezika pod naslovom *Thesaurus Polyglotus* (Fankfurt na Majni, 1603.). Zanimljivo je što Megiser daje mjestimice dvije ili više inačica mađarskih riječi preuzetih iz različitih izvora, ponajviše iz Vrančićeva i Calepinova rječnika.

Osim Bartola Kašića i već navedenih stranih leksikografa, Vrančićevim *Rječnikom* poslužili su se i drugi hrvatski leksikografi u sastavljanju svojih rječnika. Neki od njih su Jakov Mikalja, Juraj Habelić te Ivan Belostenec. Osim njih, poznato je da ga je upotrijebio i talijanski isusovac i leksikograf Ardelio Della Bella.

---

² rječnik koji sadrži riječi svih slojeva i stilova jednog jezika (grč. *thesaurus* ‘riznica’)

S obzirom na to da je Vrančićev *Rječnik* prvi rječnik hrvatskog jezika on stoga ima i osobito značenje za prirodoznanstveno i matematičko nazivlje. U njemu se doista mogu pronaći i takvi nazivi, ali samo oni koji su se već nalazili u upotrebi puka.

Ne može se sa sigurnošću reći je li Vrančić namjerno tako postupio, ali činjenica je da u njegovom *Rječniku* nema naziva „aritmetika“, „astronomija“ i „geometrija“.

Zanimljivo je uočiti kako je Vrančić u svome *Rječniku* također imao nazive za mjesece u godini, a dobar je primjer pitanje oko njegova naziva za mjesec siječanj ili sičanj koji komentira autorica Sanja Vulić. Ona upoznaje čitatelja s činjenicom da je u Vrančića prvi mjesec u godini siečan (izvorno grafijski Siecsan). U Šibeniku Vrančićeva doba, kao i na otoku Prviću (koji su bili i ostali ikavski), vjerojatno se rabio naziv sičanj. U današnje vrijeme se u brojnim čakavskim govorima na području sjeverno i južno od Šibenika za prvi mjesec redovito rabi naziv sičanj (npr. u Tkonu na Pašmanu, u Povljani na Pagu, na otoku Drveniku kraj Trogira) ili rjeđe fonološka inačica sišalj (npr. u Primoštenu Burnjem), a ta činjenica ide u prilog ranije navedenoj postavci. S obzirom na to da je Vrančićev *Rječnik* načelno ikavski, nameće se logično pitanje zašto bi u takvom riječniku bio uvršten iekavizam. Vrančić je to vrlo vjerojatno učinio u namjeri da spriječi korisnike *Rječnika* u miješanju naziva prvoga mjeseca s nazivom drugoga mjeseca koji je u Vrančića sičen (izvorno grafijski Szicsen). Tako je Vrančić iskoristio drugačiji mogući refleks jata koji mu je sa sigurnošću bio vrlo dobro poznat. Iako taj refleks jata nije bio sadržan njegovu rodnomu govoru, Vrančić ga je zasigurno mogao pročitati u pisanim tekstovima ili ga čuti od svojih sunarodnjaka iz drugih krajeva. (Vulić: 2016)

U Vrančićevu *Rječniku* može se pronaći pregršt matematičkih naziva. To su u prvom redu brojevi koji su bili u najširoj općoj upotrebi, a čiji nazivi potječu još iz hrvatske pradomovine. Takvi nazivi su: *numerus* – broj, *unus* – jedan, *duo* – dva, *tres* – tri, kao i oni koji slijede. U *Rječniku* postoje i drugi matematički nazivi koji su u svakodnevnom životu imali široku upotrebu, ali i koji u matematici mogu dobiti uži stručni smisao. Takvi nazivi su: *ascus* – luk, *angulus* – kut, *aequaliter* – jednako, *focus* – ognjišće, *globus* – okrug, *orbis* – kolobar, *magnitudo* – veličina, okruo, *addere* – nadoklasti, *multiplicare* – umnožiti, *partitio* – dijeljenje, *numerare* – broiti, *divisor* – dilitelj.

Veliki značaj imaju i nazivi u vezi s mjerenjem: *ensor* – mirac, *metiri* – miriti, *mensura* – mira, *bilanx*, *statera* – mirila, *latus* – širok, *longus* – dug, *magnus* – velik.

Od fizikalnih pojmova Vrančić navodi *fulgor* – svitlost, *lumen* – svit, *radius* – zraka, *calor* – toplina, *motus* – micanje, *tinnitus* – zvuk, *tonitru* – grom, *iris* – duga, *fulgur* – munja.

Od astronomskih pojmova u *Rječniku* nalazimo *sol* – sunce, *luna* – misec, *stella* – zvizda, *aetherus*, *caelestis* – nebeski, *aeter/coelum* – nebo.

Meteorološki su nazivi: *piuvia* – dažj, *algor* – mraz, *ventus* – vitar, *auster* – jugo, *nix* – snig.

Od naziva nekih tvari Vrančić donosi: *ferrum* – željezo, *aurum* – zlato, *argentum vivum* – živo srebro, *argentum* – srebro.

Jedini naziv koji se odnosi na strogo znanstveni pojam je *scientira* za koji Vrančić donosi hrvatski naziv znanje.

„Vrančićevo nazivlje za prirodoznanstvene i matematičke pojmove potječe gotovo bez iznimke iz pučkog govora u kojem ti nazivi imaju znatno šire značenje od onog što mogu dobiti u stručnom jeziku. Oni su se kasnije ustalili i u stručnoj literaturi.“ (Žarko Dadić u djelu *Machinae Novae*)

4. Zaključak

Iz završnoga rada može se zaključiti kako je Faust Vrančić uistinu bio izuzetan čovjek. Njegova inteligencija i posvećenost višim ciljevima su neupitne. Vrančićev doprinos je uistinu značajan za cjelokupni hrvatski narod, ali i šire. Učinio je veliku uslugu jezikoslovcima svojim trudom uložnim u studiranje jezika, te naposljetku i trudom uložnim u razvrstavanje riječi u *Rječnik* koji je vrlo važan i danas. Faust Vrančić je učinio uistinu velike stvari, a njegovi neizostavni crteži u djelu *Machinae Novae* posebni su zbog svoje zanimljivosti, ali i onoga najvažnijega – funkcionalnosti. Ideje Fausta Vrančića koje je potakla njegova domišljatost i inspiracija preuzeta od Leonarda da Vincija fascinantne su, a neke od njih danas možemo vidjeti provedene u djela (kao što je primjerice padobran ili željezni most te ostali). Faust Vrančić je uistinu bio intelektualac koji je stekao i zaslužio veliko poštovanje, ne samo u svojoj domovini Hrvatskoj, već na svjetskoj razini zbog svega što je učinio za čovječanstvo.

5. Literatura

1. Borić, Marijana. 2017. *Hrvatski velikan Faust Vrančić*, Biblioteka Hrvatski velikani, Zagreb
2. Blažević, Zrinka, *Faust Vrančić (1551. – 1617.) i intelektualna kultura njegova doba*
3. Moguš, Milan. 1993. *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*. Nakladni zavod "Globus", Zagreb
4. Vrančić, Faust. 1595., *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae et ungaricae*. Institut za znanost o književnosti. Zagreb (pretisak 1971.)
5. Vončina, Josip. 2012. Hrvatski jezik Vrančićeva rječnika i njegove proze, *Filologija*, br. 59, str. 37-47.
6. Vončina, Josip. 1979. Vrančićev rječnik, *Filologija*, br. 9, str. 7-36
7. Vrančić, Faust: 1595., *Machinae Novae*.
8. Vulić, Sanja. 2016. Još ponešto o Vrančićevim nazivima mjeseci u godini. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*. Vol. XLIV, 1-2, str. 131-139.

Prilozi:

slika 1. – <https://www.njuskalo.hr/image-w920x690/antikvarne-knjige/machinae-novae-faksimil-slika-84641103.jpg>

slika 2. – <https://www.antikvarijat-brala.hr/wp-content/uploads/2020/06/dictionarium-quinque-nobilissimarvm-evropae-lingvarm.jpg>

slika 3. – prezentacija pod naslovom „Razvoj hrvatske leksikografije“

slika 4. – iz djela Josipa Vončine pod nazivom *Vrančićev rječnik*

slika 5. – iz djela Josipa Vončine pod nazivom *Vrančićev rječnik*